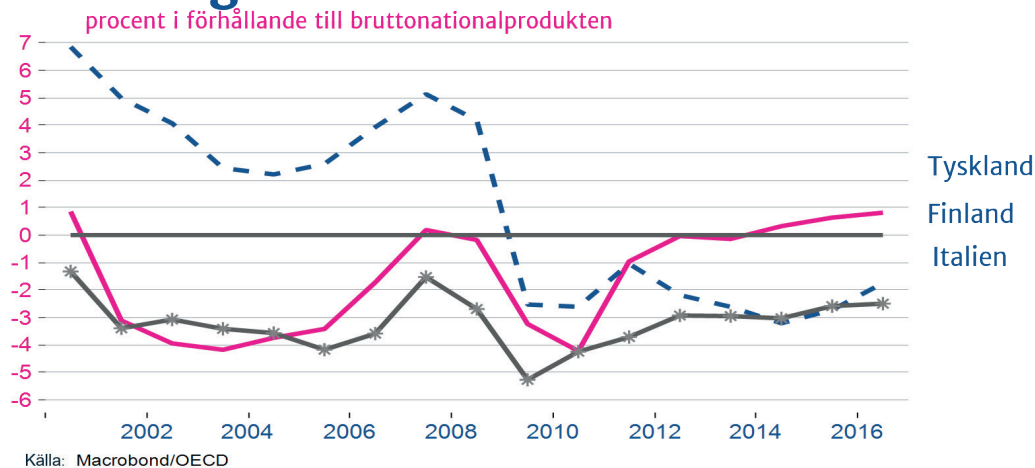

MODELLSVAR

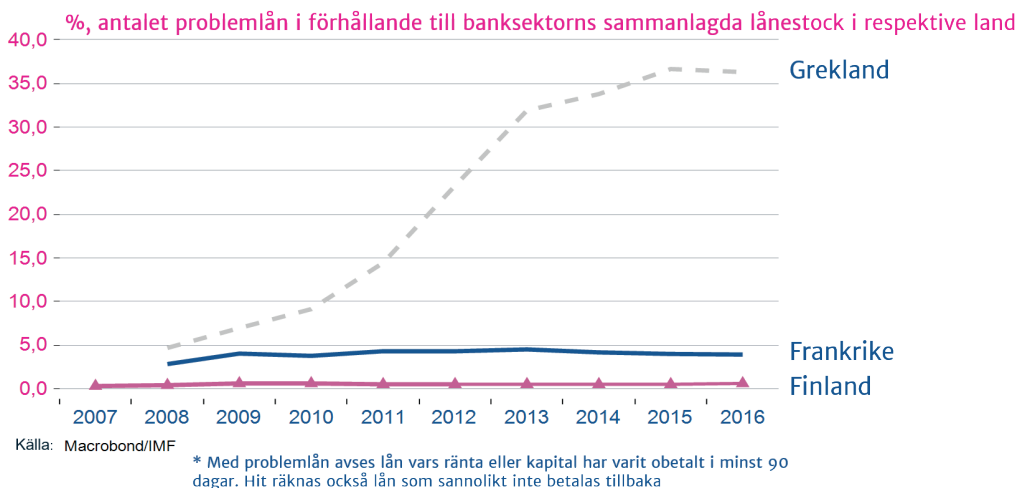
1. Kombinera rätt linje med rätt land i figuren (max 3 p)

Bedömningsanvisning: Maximalt 3 poäng för hela uppgiften. För varje figur får man fulla poäng om man har kombinerat alla tre linjer med rätt land. Man får en halv poäng om man har kombinerat två av linjerna i figuren med rätt land. Har man bara kombinerat en linje med rätt land får man noll poäng. Man kan inte få minuspoäng i uppgiften.

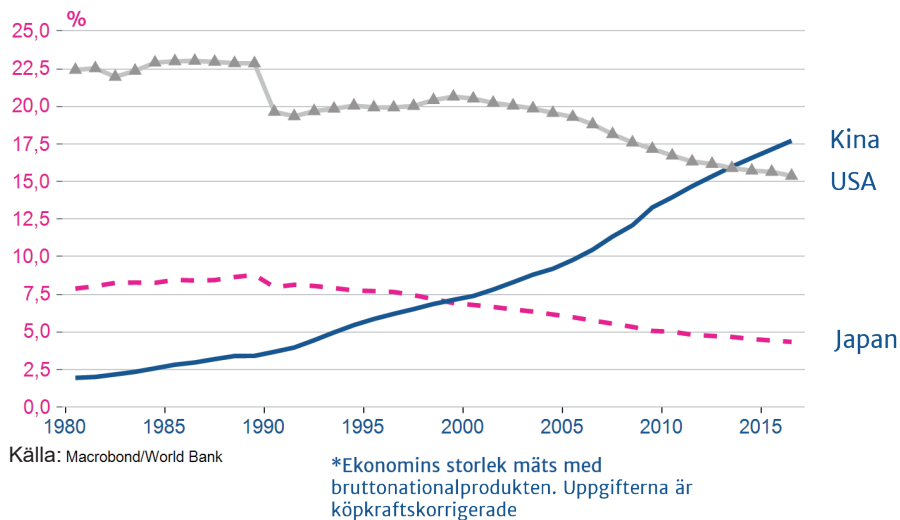
Över- respektive underskott i den offentliga ekonomin

Problemlån* i bankernas balansräkning i förhållande till lånestocken

Ekonomins storlek* i förhållande till världens sammanlagda bruttonationalprodukt

2. Definiera följande begrepp (max 6 p)

- **Folkpension** – Folkpension är en bastrygghet som tillsammans med garantipension bildar pensionens miniminivå. Folkpension betalas till personer med liten eller obefintlig arbetspension.
- **Grå ekonomi** – Företagsverksamhet för vilken man inte betalar skatt eller lagstadgade myndighetsavgifter. Också olaglig verksamhet som till exempel narkotikahandel kan räknas till grå ekonomi. Den grå ekonomins andel av Finlands bruttonationalprodukt uppskattas till 5-10 %.
- **Snabblån (mikrolån)** – Ett snabblån är i allmänhet ett kortfristigt konsumtionslån utan säkerhet. Eurobeloppet är litet men omkostnaderna och räntorna är höga i förhållande till lånekapitalet. Ett mikrolånföretag är vanligen inte ett kreditinstitut utan är verksamt utanför den traditionella banksektorn och myndighetstillsynen.
- **Gräsrotsfinansiering (crowdfunding)** – Gräsrotsfinansiering är ett sätt att samla ihop medel till en persons eller organisations projekt eller till ett företags verksamhet. Det handlar ofta om små belopp som samlas in av en stor skara för att få ihop en önskad penningssumma, och ofta sker insamlingen via serviceplattformar på internet.
- **Livförsäkring** – Livförsäkringar kan indelas i dödsfallsförsäkringar (risklivförsäkringar) och sparlivförsäkringar. Syftet med en risklivförsäkring är att förbereda sig för de kostnader som ett dödsfall medför för de närmaste. Med en sparlivförsäkring kan man förbereda sig för sin egen ålderdom och för att löneinkomsterna upphör, dess syfte är alltså att komplettera den lagstadgade pensionen. (en halv poäng för risklivförsäkring, en halv poäng för sparlivförsäkring)
- **Källskatt** – Skatt som tas ut på ränteinkomster, till exempel på avkastningen på bankdepositioner och masskuldebrevslån. Källskattenivån är 30 %. Endast fysiska personers och dödsboms ränteinkomster omfattas av källbeskattning.

3. Skriv en kort essä om följande ämne: (max 6 p)

Betalningssätten förskjuts allt mer från kontanter till andra betalningssätt. Diskutera för- och nackdelar med de nya betalningssätten.

Svaret bedöms som en helhet. Det väsentliga är att eleven har tagit upp både för- och nackdelar. Nedan uppräknas en rad för- och nackdelar med betalningssätten.

Fördelar

- Det går snabbt och behändigt att betala när man övergår till betalkort, mobilbetalning eller betalplattformar. Man behöver inte hålla sig med växelkassa. Det är dyrt att sköta penningförsörjningen, alltså att transportera kontanter från ett ställe till ett annat. Elektroniska betalningssätt är också mer ekologiska i det här avseendet.
- Elektroniska betalningsmedel är tryggare eftersom man kan spärra betalningsmedlet om man tappar bort det eller om det blir stulet. Kontanter förlorar man nästan alltid till fulla värdet – å andra sidan begränsar sig skadan till summan av de försvunna kontanterna. När det gäller elektroniska betalningsmedel kan man gardera sig mot missbruk genom att sätta bruksgränser för konton och betalningsmedel. I och med de nya betalningssätten kan också inmatningen av PIN-kod minska, vilket samtidigt minskar möjligheterna för obehöriga att få reda på PIN-koden och därmed risken för kortstöld.
- Pengarna blir lättare att spåra, vilket försvårar grå ekonomi och kriminell verksamhet. När kontanter förvaras eller flyttas från ett ställe till ett annat i mindre utsträckning än tidigare minskar också riskerna för rån.
- Köparen får ett elektroniskt kvitto på köptransaktionen till exempel i garantisituationer.
- Kring de nya betalningssätten byggs det upp nya tjänster som underlättar livet och som användning av kontanter inte ger möjlighet till – till exempel ekonomiförvaltningstjänster. Det går inte att betala på nätet med kontanter.

Nackdelar

- Man kan få sämre koll på sin ekonomi och vad pengarna räcker till. Det är lätt att göra av med för mycket pengar när betalningstransaktionen inte är lika konkret som när man använder kontanter.
- Betalningssätten bildar en djungel som kan vara svår att orientera sig i. Det finns många olika betalningssätt och förändringen är inte alltid så lätt att förstå sig på, särskilt för den som inte riktigt hänger med i den digitala utvecklingen. För köpmännen är det svårt att hålla sig med ett stort antal olika betalningssätt.
- Det är viktigt att vara noggrann vid betalningen. Svindlerier, bedrägerier och identitetsstöld är ett stort problem för konsumenterna och kan medföra betydande ekonomisk skada. Vid inköp på nätet gäller det att se upp för alltför fantastiska erbjudanden, där konsumenten utan att märka det ingår ett avtal om exempelvis månadsdebitering – ett avtal som kan vara svårt att häva.
- Att använda och förvara de nya betalningsmedlen (till exempel mobiltelefoner) kan kräva ännu större omsorg jämfört med kontanter. Om en brottsling kommer över ett betalningsmedel kan han i värsta fall ta alla ens besparingar.
- Beroende på betalningssättet sker betalningen inte alltid i realtid. När man får en betalning av en kompis får man inte alltid tillgång till pengarna genast, utan överföringen sker med en viss fördröjning.
- Om de nya betalningssätten gör att tillgången till kontanter minskar eller att kontanter inte alltid duger som betalningsmedel uppstår problem för de specialgrupper som inte behärskar de nya betalningssätten.
- Lagstiftningen och lagtolkningen kan släpa efter vid den snabba förändringen som de nya betalningssätten innebär – ansvarsfördelningen mellan parterna vid eventuellt missbruk är inte alltid klar och tydlig.
- De nya betalningssätten stöder sig på teknik och är därmed känsliga för tekniska störningar. Betalningen kan förhindras av tekniska orsaker.

4. Skriv en lång essä om följande ämne: (max 9 p)

Hushållens skuldsättning har diskuterats mycket i offentligheten på sista tiden. Granska med hjälp av figurerna här intill hur skuldsättningen, förmögenheten och bostadspriserna har utvecklats. Varför har skuldsättningen ökat? Vilka risker för det med sig? Hur kan man påverka skuldsättningen?

Svaret bedöms som en helhet. För att få fulla poäng ska eleven ge synpunkter på alla tre frågorna. Ett starkt svar på någon av frågorna kan dock kompensera för en svagare behandling av en annan delfråga.

- Hushållens sammanlagda skuld har klart ökat under 2000-talet. Största delen av skulden och ökningen hänför sig till bostadslån, men också konsumtionslånen har ökat de senaste åren liksom även övriga lån (till exempel lån som hushållen tagit för sin egen företagsverksamhet).
- Trots de ökade lånebeloppen är hushållens ränteutgifter nu på exceptionellt låg nivå, bara omkring en sjättedel jämfört med lågkonjunkturen på 1990-talet. Det här beror framför allt på den lägre räntenivån.
- Det finns flera faktorer som förklarar den ökade skuldsättningen. Under de senaste åren har efterfrågan på bostadslån upprätthållits av bl.a. den låga allmänna räntenivån, flyttningsrörelsen (nya arbetstillfällen har koncentrerats till tillväxtcentra), förändringar i familjestrukturen (antalet ensamboende har ökat m.m.) och delvis även av konsumenternas starka förtroende för sin egen ekonomi. De längre lånetiderna har gjort det möjligt att ta större lån än förut. Den anspråkslösa inkomstökningen har också bidragit till en ökad efterfrågan på konsumtionslån.
- Skuldsättningen har också påverkats av faktorer på utbudssidan, bland annat hård konkurrens mellan bankerna, nya långgivare på marknaden (framför allt konsumtionslån) och synlig reklam för lån (konsumtionslån). Samtidigt har den stramare bankregleringen påverkat i motsatt riktning (bl.a. införandet av lånetak vid bostadsfinansiering, bankernas ökade krav på kapital).
- Som motvikt till skuldsättningen har också hushållens finansieringsförmögenhet klart ökat under 2000-talet. Under åren har depositionerna bevarat sin ledande ställning när man ser till eurobeloppet, men deras relativa andel av förmögenheten har minskat samtidigt som hushållen har ökat sina placeringar i fonder, aktier och försäkringsprodukter av olika slag. Vid sidan av finansieringsförmögenheten har hushållen också bostads- och annan fast förmögenhet i stor omfattning.
- Den ökade bostadsskuldsättningen i början av 2000-talet hängde ihop med en samtidig kännbar uppgång i bostädernas (real-)priser. Efter finanskrisen har utvecklingen dock varit annorlunda: även om skuldsättningen har fortsatt att öka, har bostadspriserna på nationell nivå rentav sjunkit en aning i förhållande till konsumentpriserna. Det finns inga tecken på någon allmän bostadsprisbubbla. Regionala skillnader förekommer dock – priserna har gått upp framför allt i huvudstadsregionen och i vissa andra tillväxtcentra samtidigt som bostadspriserna har kunnat sjunka på annat håll, delvis till och med kraftigt.
- Den ökade skuldsättningen är förenad med risker både för de enskilda hushållen och för samhällsekonomin i stort. En snabb och kraftig höjning av räntenivån, arbetslöshet och exempelvis skilsmässa kan leda till betalningssvårigheter i ett hushåll. Detta kan ta sig uttryck i att de övriga konsumtionsutgifterna krymper, tvångsförsäljning av bostäder och annan förmögenhet eller avbrott i återbetalningen av lån. Ofta kan man förhandla med långgivaren om betalningsarrangemang som förlänger betalningstiden eller tillfälligt underlättar låneskötseln på något annat sätt. När det gäller konsumtionslån leder betalningsproblem ofta till anteckning om betalningsstörning, vilket bl.a. påverkar möjligheterna att få en hyresbostad.
- På samhällsekonomisk nivå är skuldsättningen förenad med s.k. makrostabilitetsrisker. Då handlar det om att ett stort antal hushåll samtidigt råkar i betalningssvårigheter. Bankerna och övriga långgivare kan då drabbas av betydande kreditförluster som naggat deras eget kapital i kanten och försämrar förmågan att bevilja nya lån. Detta får i sin tur negativa följder för den övriga ekonomin. Likaså kan en snabb ökning av låneskötselutgifterna t.ex. vid en ränteuppgång minska den privata konsumtionen och därmed försämra den allmänna ekonomiska situationen.
- Det går att påverka skuldsättningen genom att öka hushållens ekonomiska kunskaper, skapa ett s.k. positivt kreditupplysningsregister (där man samlar uppgifter om alla lån som hushållen beviljats) och öka långgivarnas reglering (till exempel genom att ta i bruk lånetak som reglerar hur mycket lån ett hushåll kan få i förhållande till säkerheternas värde eller till inkomsterna; andra tänkbara metoder är begränsning av lånetiden och amorteringstvång). Dessutom kan hushållens skuldsättning minskas genom att inskränka rätten att dra av ränteutgifter i beskattningen och exempelvis genom att öka antalet hyresbostäder. Likaså kan en höjning av den allmänna räntenivån (höjning av centralbankens styrränta) minska efterfrågan på lån.